

ÖRJAN LINDBERGER

Himlens blå

Dikten *Himlens blå* innehåller ett par rader, som numera för oss är svåra att acceptera:

till ariskt blod, det renaste och äldsta,
till svensk jag vigdes av en vänlig norna.

Vi kan inte läsa detta utan att associera till den innebörd som "ariskt blod" - i varje fall fr.o.m. 1930-talet - har fått genom den nazistiska propagandan. Det smakar av antisemitism.

En sådan tendens var främmande för Viktor Rydberg. Men förändringar i språkbruket kan få menliga följder för en dikt. Jag har upprest ett minnesmärke *ære perennius*, varaktigare än brons, förklarade en gång Horatius på tal om sin diktning. Men dikten är beroende av sitt medium språket, och ordens associationssfärer är långtifrån alltid varaktigare än brons. Ta ett sådant i vårt dagliga tal flitigt brukat ord som "industri". Vi vet precis vad vi tänker på när vi hör det. Går vi tillbaka till mitten av 1800-talet betyder det något annat, nämligen primärt enligt Dalins ordbok "idoghet, flit och omtanke", sekundärt "näringsflit". Det är ur denna sekundära betydelse som "industri" i vår betydelse av maskinellt bedriven tillverkning i stor skala har växt fram och kommit att förknippas med fabriksbyggnader och arbetarskaror.

Ordet "arisk" har lika litet som ordet "industri" en enda fast betydelse. 1895, när Rydberg skrev *Himlens blå*, betydde det för honom någonting annat än vad det betyder för oss i dag. Därför till att börja med en kort utredning om "arisk". Den kommer småningom att för Rydbergs del leda in i det väldiga och av få numera lästa arbetet *Undersökningar i germanisk mytologi*. Därefter ännu en ordstudie till i syfte att klargöra vilka föreställningar Rydberg förknippade med

ordet "blå" och den blåa färgen. Sedan kan det vara dags att återkomma till dikten.

Primärt syftar "arier" och "arisk" på ett par folkgrupper i Asien och deras språk. Det rör sig om den dominerande delen av befolkningen i Främre Indien och Iran. De kallade sig ursprungligen *arya* - så lyder ordet på sanskrit, och det låter nästan likadant på fornpersiska.

Det äldsta belägg för ordet "arier", som Svenska Akademiens ordbok har, är från 1853. Då har det just betydelsen indoiranier.

Hos en del språkvetenskapsmän fick ordet en vidare betydelse. Man talade om "ariska språk" och avsåg då vad vi i Sverige numera vanligen kallar indoeuropeiska språk. Det spelade en stor roll att den jämförande språkforskningens fader Franz Bopp använde termen "ariska språk", när han på 1830- och 40-talen framlade de avgörande bevisen för den ursprungliga släktskapen mellan dessa geografiskt skilda språk. Trots att Bopp var tysk accepterade man inte hans nomenklatur i Tyskland: där blev den gängse beteckningen "indogermanisch". Men i Sverige använde språkforskaren J. A. Lundell 1879 ordet "arier" som beteckning för dem som talar indoeuropeiska språk till skillnad från finskugriska.

Viktor Rydberg har ganska säkert i första hand övertagit termerna "arier" och "arisk" från Bopp. Denne åberopas i *Undersökningar i germanisk mytologi* och det inte utan grund. Den komparativa metod som Rydberg vill tillämpa på myterna är en direkt motsvarighet till den som Bopp hade använt på språken. I varje fall deklarerar Rydberg i inledningen till sitt verk:

Denna vår egen språkfamilj har fått olika namn: den indogermanska, den indoeuropeiska, den ariska. Jag använder här den sistnämnda beteckningen.

Syftet med Rydbergs undersökningar skall strax beröras. Dessförinnan skall vi följa betydelseutvecklingen av "arier" och "arisk" ytterligare ett stycke.

Fransmannen Arthur de Gobineau förknippade på 1850-talet ordet "arier" med ett tänkande i raskategorier. "Arier" är för honom den vita rasen. i motsats till den svarta och gula, och denna vita eller ariska ras är den högststående. Judarna räknades inte dit: Gobineau är uttalat antisemitisk.

Engelsmannen Houston Steward Chamberlain byggde vidare på Gobineaus teser. För Chamberlain är germanerna den högststående delen av den vita rasen. Även han var utpräglad antisemitisk; han försökte bl.a. bevisa att Jesus inte var jude. Hans arbete *Die Grundlagen des 19. Jahrhunderts* utkom 1899-1901, alltså efter Rydbergs död. Denne kan inte ha känt till det. Det var som framgår av titeln utgivet på tyska, och det kom att spela en stor roll för den nazistiska ideologien.

Ytterligare en författare, som kom att åberopas av nazisterna, är Nietzsche. Hans övermänniska eller herremänniska är arier; Nietzsche, som ju var språkforskare till professionen, utgick från att det sanskritiska eller fornpersiska ordet "arya" betydde just "herre". I fragan om judarna är Nietzsche - så som han är det i mycket - motsägande och kluven. Han öser sitt förakt över både filosemiter och antisemiter. Det finns åtskilliga passager i hans verk, som kan användas i antisemitiskt syfte. Rydberg hade läst en hel del av Nietzsche och tyckte alldeles avgjort illa om det mesta. I ett brev till Ola Hansson i mars 1892 talar han om Nietzsches "rysliga fantasifoster, öfvermänniskan med förbrytardragen i det blonda ariska hufvudet" och förklarar att denna skepnad aldrig kan erkännas som son till "den verkliga ariske anden, den Zaratustra, af hvars röst ett eko ur prehistorien kommit in i iraniernas äldsta litteratur".

För att få veta hur Rydberg uppfattade "den verkliga ariske anden" får man gå till *Undersökningar i germanisk mytologi*. Först något om hur detta väldiga arbete är uppbyggt.

Rydberg utgår från hypotesen att, liksom det finns en etymologiskt gemensam kärna i de skilda indoeuropeiska språkens ordförråd, så bör det också finnas en gemensam kärna av ursprungliga myter. Den är dock överlagrad av senare tillkomna föreställningar. Ett väsentligt parti i första delen av *Undersökningar i germanisk mytologi* är ägnat åt att visa hur sagan om asarnas invandring till Norden från Asien utformats med stöd av den kunskap, som lärde män under medeltiden hade om Troja-sagan. Det är en studie som såvitt jag förstår tillämpar en oklanderlig källkritisk och lärdoms-historisk metod. Men detta är nu inte den enda germanska vandrings-sagan. Det finns andra, langobardernas, goternas, m.fl., och här, menar Rydberg, kan man spåra rester från förkristen tid. Så långt har han förmodligen rätt. Men han är inte nöjd med att stå inför rester, han vill rekonstruera vad som en gång funnits, och det inte bara under folkvandringstiden utan mycket längre tillbaka, i prehistorisk tid. En viktig impuls har han fått från Jakob Grimm; det grimmska samlan-det av folksagor utgick från tanken att man genom dem skulle kunna nå bakom den kristet färgade åskådningen och tränga fram till en ursprunglig folklig föreställningssfär. Rydberg tänker sig (II:471) att "mythstoffet, som är *ære perennius*" - så skriver han - bevarat sig i väsentliga stycken oförändrat från forntiden. Genom att jämföra myter från skilda delar av det indoeuropeiska språkområdet bör man kunna fastställa vad som är gemensamt arvegods. Detta är vad Rydberg ägnar sig åt med ett stort uppbåd av lärdom. Han sammanställer vad som sägs av gudar och hjältar i texter på sanskrit och forn-persiska med vad som finns i fornisländska handskrifter och hos Saxo. Syftet är att påvisa en ursprunglig identitet mellan dessa i tid och rum så spridda mytgestalter.

Man måste enligt Rydberg utgå från att det rör sig om ett sammanhängande helt. Den premissen ställer han upp med hjälp av en analogi från naturvetenskapen. Man har tidigare inte kunnat föreställa sig att alla naturens fenomen ingår i ett utredbart kausalsammanhang. Naturvetenskapen har emeller-

tid uppställt som princip att det finns ett sådant samband och lyckats ganska långt med att klargöra hur det är beskaffat. Mytforskaren befinner sig enligt Rydberg i motsvarande situation. Han har att välja mellan kaos och sammanhang. Rydberg stödjer sig här på den tyske psykologen och vetenskaps-teoretikern Wilhelm Wundts metodlära, som uttryckligen åberopas.

Den tänkta analogin är säkerligen inte hållbar. Den visar emellertid i hur hög grad Rydberg var präglad av den respekt för naturvetenskapen, som kommit att genomsyra 1800-talet. För Rydberg blir denna analogi ett viktigt fundament. Den gör det möjligt för honom att gå ett steg längre och ange arten av det supponerade sammanhanget. Det är, säger han, episkt. Det rör sig om att rekonstruera sammanhängande berättelser och en sammanhängande världsförklaring. I slutet av Rydbergs metodologiska överväganden stöter man på följande uttalande (II:477): "En vetenskaplig poetik är ett outhärligt verktyg för mythologien, hvars stoff ju är af poetisk art /.../". Vad Rydberg här kallar för en vetenskaplig poetik är i själva verket den diktarfantasi och den erfarenhet av diktskapande, som han själv ägde. Till sin innersta kärna är *Undersökningar i germanisk mytologi* ett diktverk. Hur det är beskaffat ser man lättast av den för ungdomen avsedda version som han gjorde av sitt arbete i *Eddernas gudasaga*. Det är en sammanhängande skildring, som börjar med världens skapelse, fortsätter med urtidens fridsåldrar, vilka övergår i syndens och ofrihetens tidsåldrar med kulmen i världskrig och ragnarök för att slutligen utmynna i en världsförnyelse. Slutraderna lyder:

På den nyuppståndna jorden skola osådda åkrar bära
skördar, och dygdiga slakten samlas till oförgänglig lycka
i Gimles guldtäckta salar, som skina härligare än solen.
Vid kedjan av de heliga sånger, som diktades i urtiden och
blifvit ärfda från släkte till släkte, har således nornan fäst
det dyrbaraste af alla smycken, då hon sjöng, att

'all brist skall bättras och Balder komma'.

Ja, hon har siat, att en mäktigare än han skall komma, den Gud, hvars tjänarinna Urd är, han hvars ande genom vishetsbrunnen mængde sig in i skapelsen, en allsmäktig Gud och en fridens Gud tillika, som då

'stadgar en dyrkan som stånda skall' .

Det är "de heliga sånger, som diktades i urtiden och blifvit ärfda från släkte till släkte", de sånger som siade om honom "hvars ande genom vishetsbrunnen mængde sig in i skapelsen", som för Rydberg utgör bärare av "den verkliga ariske anden". Formuleringen av de sista orden i citatet ovan säger att dessa sånger föregriper den kristendomsuppfattning, som han själv hyllade. Det är den teologi och den historiesyn, som Rydberg hade utformat i *Bibelns lära om Kristus* och dess följskrifter, som också ligger till grund för hans rekonstruktion av de ariska myterna. Samma mönster möter man gång på gång i hans diktning. Som en parallell kan anföras den sammanfattning av hans syn på världsförloppet, som ingår i den aldrig fullbordade berättelsen *Ur en klosterbroders dagbok*. Där ges följande bild:

Paradiset, som vi drömma kring vårt släktes vagga; fallet, hvars verklighet uppenbaras af hvarje inblick i vårt sinne, af hvarje anblick på den i blod och tårar skälfvande världen; eländet som afpressar kreaturen suckar; samt slutligen vissheten om förbättring, upprättelse, försoning, om Guds rikets nedstigande. jordens förnyelse, alltings återställelse - hela detta drama, som börjar med skapelsen och sträcker sig bakom världsbranden/...

Det är detta samma drama som Rydberg tecknar i sina *Undersökningar i germanisk mythologi*.

Ytterligare en sak är att tillägga i anknytning till detta verk. Rydberg hade en mycket bestämd uppfattning i den omdiskuterade frågan om var det s.k. ariska urhemmet varit beläget. Han avvisar tanken, att de europeiska arierna skulle ha invandrat från Asien. På grundval av det gemensamma ordför-

rådet hävdar han, att det rört sig om ett stenåldersfolk som levat i ett tempererat klimat. Han menar att "det europeiska Arien inom för öfrigt obestämbara gränser omfattat det mellersta och nordligare Europa" (I: 19). Han gör vidare gällande att de nordligaste germanerna på grund av att de bodde i ett randområde "bättre än andra ariska folk bevarade den ursprungliga racetypen, emedan de vore mindre i tillfalle att blanda sig med icke-ariska element" (I:20). Utmärkande för denna typ är enligt Rydberg "hög växt, hvit hy, blå ögon, blondt hår".

Vad Rydberg i dikten *Himlens blå* avser med orden "ariskt blod, det renaste och äldsta" är främst detta: att svenskarna på grund av sin relativa isolering skulle ha bevarat vad han anser vara det ariska arvet bättre än andra. Däremot menade han säkert inte att arier generellt skulle betraktas som renare och ädlare än andra folkstammar. Detta framgår av ett utkast till dikten, varom mera nedan. Men givetvis var Rydberg i likhet med nästan alla liberaler under 1800-talet präglad av nationalistiska ideer. Den nationella självständigheten var för honom ett av de stora värdena. Det är att märka att han hävdade rätten till en sådan inte enbart för Sveriges vidkommande utan lika väl för t.ex. Ungerns eller Greklands. Tanken att en nation skulle göra sig till herre över andra var för honom förhatlig. Men stolt över att vara svensk var han alltså. Ett av skälen till denna stolthet var att svenskarna på grund av sin utkantsställning hade bevarat vissa som han trodde ursprungliga fysiska drag och vad han menade med "den verkliga ariske anden". Det är "en vänlig norna" som har gjort honom till svensk. Jämför detta med orden i slutet av *Fädernas gudasaga* om den dyrbara visdom som nornan förmedlat.

Så något om ordet "blå". I en anteckningsbok som Rydberg har använt bl.a. för att göra register till sina mytologiska studier finns en blyertsanteckning om den blå färgen. Där står bl.a.:

Det blå inger föreställningen om att jag förlorar mig uppe i höjden, därtill manad af ett lockande sken, ett fjärran intet. Lockad - på samma gång svalkad. Ett mörker, som, då det närmar sig, klarnar och ler.

Nirvana. Renhet. Stillhet. En andning, ett förtonande, förklingande, redlig, hög och utan stolthet. Befriande.

Det himmelska, ideala, rena.

Ljusgenomväfd eter.

Vikande - tilldragande

(Rydbergsaml. nr 8, K.B.)

Denna karakteristik återgår i flera avseenden på Goethes färglära. Om den hade Rydberg talat i sina föreläsningar om *Det sköna och dess lagar*. Hos Goethe läser man under rubriken *Blau* (har återgivet på svenska):

Liksom gult alltid för med sig något ljust, så kan man säga, att blått alltid för med sig något dunkelt.

Denna färg gör på ögat en säregen och nästan outsäglich verkan. Den är såsom färg en energi; men den hör till den negativa sidan och är i sin högsta renhet liksom ett lockande intet. Anblicken har något motsägende av lockelse och vila.

På samma sätt som vi ser den höga himlen och de fjärran bergen blåa, så tycks också en blå yta vika tillbaka för oss.

På samma sätt som vi gärna följa efter ett angenämt föremål, som flyr för oss, så uppfattar vi gärna det blåa, inte därför att det tränger sig på oss, utan därför att det drar oss efter sig.

Det blåa ger oss en förnimmelse av svalka, så som det också påminner om skugga" (J. W. Goethe, Gedenkausgabe ed. E. Beutler, bd 16 s. 210, Zürich 1949).

Sin anteckning om den blå färgen har Rydberg tydligen haft framme på sommaren 1895, då han skrev det som skulle bli hans sista dikter. Det förefaller som om han tänkt sig en

gemensam rubrik, nämligen *De gamla, gamla sånger*. Det finns en rad förbindelsestrådar mellan dessa dikter. Vid sidan av *Himlens blå*, som har närmast sysselsätter oss, bör ett par av dem nämnas, därför att de handlar om gudslängtan.

Dels är det en av de fullbordade, den som har titeln *Längtan*, om sökaren som om han komme till världens ände skulle stirra in i djupet:

Och lutande över stupet
han ropade ned i djupet,
som saknar återljud,
och ropet skulle fara
genom ändlöst icke-vara,
genom tigande rymder: Gud!

Dels är det en ofullbordad dikt med titeln *Den unge fakiren*. Den handlar om en indisk yogi, en som strävar att uppnå nirvana. En början finns utskrivnen och lyder sålunda (nr 7, K.B.):

Stram, orörlig, stum lik en bild af Brahma,
blicken stel och stirrande hän i fjärran,
känner knappt fakirn, att på solstekt hufvud
fallit sval pagodens förlängda skugga,
medan skyn bakom dess kupol förgylles
under djupblå himmel och Sûryas eldklot,
majestätiskt segnande purprar Ganges.

Raderna ger ett intryck av djup försjunkenhet i ett inre skådande. I ett utkast till dikten finns ytterligare vissa drag noterade (nr 27, K.B.)

Han andas ut, och med hans andetag
födas världar fram
och när han åter andas in
äro världarna försvunna.

För mystiker i skilda länder, men kanske främst i Indien, har andningsteknik tjänstgjort som ett medel att försätta sig i den världsfrånvaro som leder till ett skådande av tillvarons inner-

sta eller av Gud. Rydberg hade själv anlag för och dragning till mystik. Utkastet vittnar om hans intresse för en form av praxis inom mystiken.

Fortsätter vi vårt studium av utkastet finner vi bland annat följande under rubriken *De gamla, gamla sånger*. Det är språkligt ofullbordat, där finns rader med en påbörjad formulering vars fortsättning lämnats öppen; citatet nedan återger texten sådan den är.

De gamla sånger
och sånger från
de äro mig kära
några toner, som i solnedgången
i nattliga regnets sorl,
när aftonsolen sjönk ett ovanligt sken
in i min kommer in
När månen skiner och
det är ej ord, ej toner och likväl
När hörde jag dem först?
Det är som om de komme
genom många sekler till mig.
Som klingade de till mig från
en förhistorisk tid.
Det är minnen, som komma
likt en sakta vind och
tona i en eolsharpa inom mig.
De sjöngos af
och på altar bränd rökelse
prester i hvita dräkter och kransar kring
hvitnadt hår
som stämde in i kören. Stolta män
och kvinnor med långa blonda lockar
och ögon himmelsblå.
Och gossar och flickor, de skönaste.
Och vi sjöngo med andakt,
och hela vårt väsen

förtonade i vår sång.
 Det var vår aftonsång.
 På bergen hjordar av hvitulliga får
 och skällornas pingel från sätrarna ofvanför.
 Och träden kastade skuggor, som förlängdes
 och solen sjönk bland gyllene skyar ned i vester,
 och månens horn askgrått öfver klipporna
 försilfrades mer och mer. (nr 26:2, KB.).

Något av det som finns i början av detta utkast, om toner i solnedgången och sökandet efter deras mening återklingar i ett par strofer av *Längtan*. Slutet är en prosadikt om det forn-ariska folket under den period som Rydberg kallade urtidens fridsålder.

Ur detta utkast har växt fram ytterligare ett, även det språkligt ofullbordat. Det börjar så här:

Besläktad är jag med den himmelsborna,
 jag är af ariskt blod och bland arierna af den renaste
 stammen.
 Fanan med ett stycke himmel i sina flikar.
 Folket med blå ögon under blonda lockar.

Därpå följer några rader om den blå färgen, nästan identiska med dem i anteckningsboken. Sedan fortsätter utkastet sålunda:

Blåögd söker blåögd, de fostrar led af
 Fladdre den på vetenskapens fästen, på skolorna
 öfver fylkingarna
 Skalder s. sjunga i himmelsblått.
 Det goda, sanna och sköna äro som symboliserade
 tillsammans i det blå.
 Själfullt, fridsamt, kyligt, lidelsefritt, förnämt, friskt, kallt,
 svalt, lockande, olekamligt.
 Ett lockande sken, som för min känsla med sig, svalkar
 mig.
 Ett mörker, som då det nalkas, klarnar och ler.

Nirvana, renhet, stillhet. Ett andande, ett förtonande.
 Höghet utan stolthet
 Befriande
 Oskuldsren
 Vikande o tilldragande
 Lekkamrat.

Sedan kommer, inte ett utan två understrukna rubrikord:

Himmelsblått
Guldbrunt

Utkastet fortsätter så under rubriken *Guldbrunt*:

mörk gosse gått vid sidan af Abraham. Abraham. Lamm.
 vid tröskeln av hans tjäll lekar
 med beduinbarn under Hebrons ekar.
 namn, bespottadt och förbannadt
 Jag älskar det. Det är ej möjligt annat.

Rydberg tycks från början ha tänkt sig en dubbeldikt eller två dikter som pendanger till varandra. Och den senare av dem skulle handla om Abrahams folk, om Gamla Testamentets värld . Denna värld var också hans, alltifrån barndomen. Samtidigt som han börjar skriva en dikt i himmelsblått om arier, känner han att han också måste hylla ett namn som är bespottat och förbannat. Några av Rydbergs bästa vänner var judar, främst bland dem den tidigt avlidne Carl Simon Warburg. Det förtjänar nämnas att ett av de tillfällen, då Rydberg haft vad som brukar kallas ockulta upplevelser, var den dag i januari 1865, då Carl Simon Warburg begrovs. Rydberg kände sig trött och frusen, när han kom från begravningsplatsen. Han gick upp på sitt rum, lade sig på sin säng och somnade till, men vaknade i samma ögonblick vid att det tog i dörrnyckeln. Han såg Warburg komma in i rummet och hörde honom sätta sig i gungstolen och tala. Men Rydberg förmådde inte vända på huvudet och se på honom. Han låg som fastlåst. Det finns skäl att erinra om detta, därför att *Himlens blå* hör till de dikter av Rydberg, där han strävar att på något

sätt överskrida den normala tillvarons gränser, komma i kontakt med något som är bortom.

Den närmast liggande anledningen till att Rydberg ville hylla även Gamla Testamentets folk var säkerligen hans medvetenhet om att antisemitismen under den närmast föregående tiden hade tagit fart i Tyskland. Fr.o.m. 1870-talet drev hovpredikanten Stöcker en uppmärksammas propaganda av det slaget. Utslag av denna tyska antisemitism fann Rydberg i vissa passager hos Nietzsche. I hans exemplar av *Zur Genealogie der Moral* finns det talrika förstrykningar, som visar vad han fäst sig vid. Så har han gjort en markering vid Nietzsches påstående att med judarna börjar slavupproret i moralen. Likaså har han satt ett streck vid påståendet att Jesu kärlekslära var "en förförelse i dess hemskaste och svåremotståndeligaste form, en förförelse på en omväg till just dessa (alltså enligt Nietzsche: slavmoraliska) judiska värden och ideal". Han har satt ett utropstecken i kanten för följande tirad: "Alles was auf Erden gegen 'die Vornehmen', 'die Gewaltigen', 'die Herren', 'die Machthaber' getan worden ist, ist nicht der Rede wert im Vergleich mit dem, was *die Juden*, jenes priestliche Volk, das sich an seinen Feinden und Überwältigern zuletzt nur durch eine radikale Umwertung von dessen Werte, also durch ein Akt der *geistigen Rache* Genugtuung zu schaffen wusste". Alltså: ingenting har så skadat den herremänniska, som Nietzsche hyllade, som judarna. När herremänniskan besegrat dem, har de tagit andlig hämnd genom en radikal omvärdering av hans värden, dvs. genom Jesu förkunnelse.

Det är alldeles tydligt att Rydberg uppfattade uttalanden som dessa såsom en bespottelse av något som han älskade. Hånat var dubbelt, eftersom det på en gång riktade sig mot judarna och mot Jesu kärlekslära.

Nu kom det aldrig att bli någon färdig dikt av det som står under rubriken *Guldbrunt*. Rydberg fick inte tillfälle att arbeta vidare; han avled på hösten 1895. Färdig blev däremot dikten *Himlens blå*. Att den innehåller ett par rader, som numera ger

associationer i antisemitisk riktning, motsvarar inte på något vis hans intentioner. Vi kan konstatera, att han insåg risken och att han hade velat förse den med ett motstycke, som dementerade sådana tolkningar.

Låt oss så efter alla dessa preliminärer gå till dikten i dess helhet. Texten lyder sålunda:

Du underbara
dunkla klarhet,
du himmelska blå,
som leende
sänker dig till mig
och lyfter min själ
till svala rymder
och helig stillhet!
Du ljuva Nirvana,
där, badad i renhet,
jag andar mig ut
i oändligheten,
men, samlad igen
i en återandning,
döpt i trånad
sjunker tillbaka
i jordens stoft!

*

Jag känner mig din frände, himlaborna!
Till ariskt blod, det renaste och äldsta,
till svensk jag vigdes av en vänlig norna.
Mitt folk har till symbol av sina anor
fått himmelsblått i väna barnaögon
och himmelsblått i ärekrönta fanor.

Diktens båda delar är olikartade till formen.

Den första är en invokation på orimlad vers. Den är intensiv. Den återger diktarens upplevelse av himlens blåhet. Där finns i koncentrat de förnimmelser som enligt hans utkast är

förenade med den blåa färgen: leende dunkel, renhet, det tilldragande. Att himlens blå för honom har en symbolisk innebörd är underförstått; av utkastet framgår tydligt att det rör sig om en kontakt med det himmelska, det ideala. Anammandet av himmelsfärgen framställs som en utandning i oändligheten; på den följer en återandning, som försätter diktaren tillbaka till jorden. Förloppet liknar det som möter i utkastet till *Den unge fakiren*. Det rör sig om ett slags mystik: skådandet och utandningen för diktaren till ett Nirvana. Han återförs, står det, "samlad igen".

En liknande rörelse förekommer även på andra ställen i Rydbergs diktning. Den närvarokänsla, som det mystiska skådandet ger, utlöser i nästa fas aktivitet. Så även här. Diktens andra del är förkunnelse, manifestation av nationella värden. Den är rimmad och svarar till formen ganska nära mot de sex sista raderna i en sonett. På ett helt annat sätt än den centrallyriska första delen, som stått sig bra mot tidens förändringar, är denna andra del knuten till den period under vilken den skrevs, alltså det svenska 1890-talet. Vi kan se lite närmare på ett sådant inslag som fanorna. Just på 1890-talet började seden att hissa den svenska flaggan på och invid byggnader bli mer allmän, efter enstaka förebud under 70- och 80-talen. Tidigare hade flaggan använts så gott som enbart på fartyg, som nationalitetsmärke på dem. Den del av svenska folket, som bor i inlandet, har inte något begrepp om svenska flaggan, konstaterades det i tidskriftsartikel 1861 (Förening, tidskrift för folkskolans och kyrkomusikens vänner). Uttalandet har citerats av Arne Biörnstad i hans uppsats *Svenska flaggans bruk* (Fataburen 1967). Han påpekar även att år 1869 yrkade andrakammarledamoten A. Adlersparre i en motion till riksdagen, att varje skola skulle försees med svenska flaggan, och att folkskollärarna anslöt sig till tanken; ett litet antal skolor fick flaggstång på 1870-talet, flera på 1880-talet och ganska många på 1890-talet. Även privatpersoner började nu skaffa sig flaggstänger.

Ett viktigt incitament kom säkert från norrmännens kamp för "det rene flag", dvs. en norsk flagga utan unionsmärke. Radikala personer i Sverige tog efter idén och använde en svensk flagga utan unionsmärke. För dem som höll på unionen blev det angeläget att flagga *med* unionsmärke. När Rydberg i utkastet talar om fanor på skolorna, anknyter han direkt till aktuella stämningar. Hela den historiskt förankrade nationalkänsla, som diktens andra avdelning uttrycker, hör hemma i 1890-talet, som var Heidenstams inom lyriken och nationalromantikens inom måleriet.

Trots olikheterna finns det ett samband mellan diktens båda delar. Det ligger i den rörelse från kontemplation till aktivitet, som nyss nämndes. Förmedlare är den blåa färgen, som finns även i fanorna och barnaögonen. Det viktigaste bindande momentet är just sammanställningen av himlens blå med de blå ögonen. En motsvarighet finns långt tidigare i en av Rydbergs dikter, i slutet av *Vadan och varthän*. Diktarens sökande genom tid och rum får där ett slags svar genom att han drömmer sig återse sin mor.

Vi sågo och sågo på varann,
allt annat i världen än hon försvann,
och rummets oändlighet slöt sig då tillsammans i hennes
öga blå,
och tiden stod: i min moders blick
jag in i det eviga skåda fick.

Även av sin mor, som dog ifrån honom, när han var ett litet barn, hade Rydberg som vuxen upplevt syner av samma slag som den av vännen Warburg.

Skådandet in i moderns blå öga och skådandet in i himlens blå - i båda fallen har Rydberg tyckt sig skåda in i det eviga.